

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Своєї повної жанрової комплектності українська література набуває в період кінця XVI – початку XVII століть. Починаючи з першої чверті XVII століття, у ній представлені поряд із епосом лірика та драма. Прикметно, що перші зразки відродженого слов'янського віршування мають яскраво виражений елітарний характер, – це опис і тлумачення родових гербів, панегірики, епітафії, надгробні плачі й ін. Вірш Г. Смотрицького на герб князів Острозьких у «Острозькій Біблії» (1580–1581) є першим зразком книжного віршування в українській літературі. Тож жанр геральдичної поезії потребує особливої уваги, зважаючи на роль і вагу гербових віршів у літературі епохи бароко.

Актуальність теми і стан її наукової розробки. На сьогодні україністика не має спеціальних праць, присвячених емблематичній чи геральдичній поезії. Вони досить побіжно розглядаються у контексті загальних досліджень літератури бароко. Перші оцінки й характеристики цих поетичних жанрів подають автори тогочасних поетик. Починаючи з другої половини XIX століття, окремі аспекти емблематичної та геральдичної поезії висвітлені в працях С. Голубєва, М. Максимовича, В. Перетца. Особливо важливою була роль Д. Чижевського, який послідовно досліджував українську барокову літературу, зокрема одним із перших виступив проти нехтування емблематичними творами, оскільки вони є типовими для поезії бароко. Д. Чижевський докладно розглянув геральдичну поезію у статті «Гербова поезія» (1942), звернувши увагу на її самостійну естетичну цінність, хоч первісно вона й виконувала роль прикнижного реквізиту.

В українському літературознавстві радянського періоду геральдична поезія отримала неоднозначну оцінку. Вона зазнала критики як така, що виражала соціальні прерогативи панівних класів. Однак геральдичний панегіризм об'єктивно обумовлений як суспільною, так і мистецькою практикою, що знайшло підтвердження у дослідженнях багатьох учених. Так, на думку Д. Степовика, геральдика розвинулась «на підвалинах гуманістично-патріотичної ідейності, а не на сервілізмі»¹.

Завдяки підвищеній увазі до проблем літератури бароко у дослідженнях таких науковців, як В. Колосова, В. Кречотень, Б. Криса, Д. Наливайко, І. Помазан, М. Сорока, М. Сулима, Л. Ушкалов, виробилася певна система поглядів на геральдичну поезію, що стосується окремих її аспектів, пов'язаних переважно з особливостями стилю бароко, унікальним поєднанням у цих текстах словесного й візуального. Проте дослідники не наголошують на походженні й значенні символіки, її ролі у структуруванні поетичного тексту. Аналіз зводиться здебільшого до побіжних зауважень і якнайширшого цитування творів із метою введення у науковий обіг. Однак при характеристиці геральдичних творів варто звертати увагу не лише на опис графічного зображення герба, а й на художню систему виражальних засобів.

Головним предметом української геральдичної поезії були герби здебільшого шляхетських і магнатських родів. Таким чином, геральдичний вірш тісно пов'язаний із певним гербом й становить собою синтетичний графіко-літературний жанр. Синтетичний характер жанру геральдичної поезії, що поєднувала графічне зображення герба і поетичний текст, цілком відповідає духу епохи бароко. Особливістю цих віршів є те, що вони обов'язково містять у собі герб, а в тексті під ним розтлумачуються окремі клейноди, вихваляється шляхтич чи його рід. Отже, цей різновид поезії є емблематичним за формою і панегіричним за змістом. Твори такого жанрового різновиду української барокової поезії можна кваліфікувати як зриму метафору, в якій слово та зображення вступають у складну взаємодію.

Наукову цінність роботи становить і зміст досліджуваних текстів, адже в геральдичній поезії маємо яскраво виражений аристократичний аспект. Йдеться про витворення ідеалу шляхетності, певного кодексу шляхтича. Факт наявності вірша на власний герб був формою визнання заслуг і чеснот «зацного» лицаря. Герб також слугував розпізнавальним знаком особи, формою соціального визнання і, відповідно, легалізації шляхетського походження. Геральдична поезія задовольняла своєрідний суспільний запит «на національних героїв», що не в останню чергу й зумовило її популярність. Це була форма впливу на громадянську свідомість, що потребувала вітчизняного пантеону захисників та героїв.

¹ Степовик Д. Українська графіка XVI – XVIII століть: Еволюція образної системи / Д. Степовик. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 286.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у руслі наукової проблематики кафедри журналістики та літературознавства Національного університету «Острозька академія». Вона узгоджена з науковою темою кафедри «Проблеми літературної антропології». Тема дисертації була затверджена на засіданні Вченої ради Національного університету «Острозька академія» 27 листопада 2008 року (протокол №4), скоординована на засіданні Бюро наукової спадщини НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» 3 листопада 2009 року (протокол № 4).

Мета дослідження полягає у цілісному вивченні феномену геральдичної поезії у контексті української літератури бароко.

Досягнення поставленої мети передбачає реалізацію таких дослідницьких завдань:

- окреслити історично-культурні чинники постання жанру геральдичної поезії в українській бароковій літературі;
- визначити особливу суспільну роль гербових віршів, що зумовило популярність цього жанру в українській літературі бароко;
- дослідити поєднання емблематичної та панегіричної складової в геральдичній поезії, узагальнити характеристики і визначення жанру;
- порівняти українську геральдичну поезію з аналогічними жанром польських стематів;
- проаналізувати співвідношення художніх засобів у геральдичній поезії, насамперед таких категорій, як символ та метафора;
- розкрити значення і функціонування конкретних символів у гербових текстах, систематизувати їх за генеалогічним критерієм.

Об'єктом дослідження є корпус геральдичних текстів, опублікованих В. Колосовою, В. Кречетом і М. Сулимою в академічних виданнях української поезії кінця XVI – першої половини XVII століть і середини XVII століття; геральдичні вірші, зібрані Ф. Тітовим («Всезбірка передмов до українських стародруків»), а також поезії у виданнях за редакцією інших авторів (В. Шевчука, В. Яременка й ін.).

Предмет роботи – аспекти поетики, які відображають синтетичний характер геральдичної поезії, зокрема роль символу в структуруванні поетичного тексту.

Теоретико-методологічною базою роботи є праці з історії України XVI – XVII ст. (М. Довбищенка, Н. Яковенко), з теорії й історії літератури епохи бароко (В. Делуги, М. Довгалевського, В. Кречетня, Б. Криси, Д. Наливайка, Я. Пельца, Ф. Піларчика, Л. Сазонової, М. Сороки, Л. Ушкалова, Д. Чижевського, В. Шевчука), з історії культури середньовіччя (Е. Курціуса, Ж. ле Гоффа) та теорії символу (С. Аверинцева, О. Лосєва, Ю. Лотмана).

У роботі застосовано такі **методи дослідження**: герменевтичний (для глибшого розкриття семантики певного символу в поетичному тексті), порівняльно-історичний (з метою співставлення польських і українських гербових віршів, а також встановлення їх ролі й ваги в суспільстві), узагальнення (для систематизації найпоширеніших символів української геральдичної поезії).

Наукова новизна отриманих результатів. У дисертації вперше спеціально досліджується літературний жанр геральдичної поезії, з'ясовується його генеза й історико-культурні чинники постання, детально проаналізовано зв'язок українського вірша на герби з аналогічним жанром польського стемата. Наголошується на важливій ролі символіки у барокових текстах, означено коло найбільш поширених символів української геральдичної поезії.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть використовуватись у підготовці спецкурсів і спецсеминарів на філологічних факультетах, а також при написанні дипломних, магістерських, курсових робіт. Матеріали дисертації матимуть важливе значення для курсів історії української літератури. Детальна розробка художніх жанрів українського бароко сприятиме формуванню цілісної концепції історії національної літератури.

Апробація результатів дисертації. Робота була обговорена і рекомендована до захисту на засіданні кафедри журналістики та літературознавства Національного університету «Острозька академія» 2 лютого 2011 року (протокол № 6). Основна концепція та результати дослідження висвітлювалися в доповідях автора на наукових конференціях: «Валерій Шевчук у культурному просторі України» (Житомир, 8–9 жовтня 2009 року), «Дні науки. Серія Філологічна» (Острого, 2009, 2010).

Публікації. За темою дисертації у спеціалізованих виданнях, затверджених ВАК України, опубліковано 4 статті.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи становить 181 сторінку, з них 153 сторінки основного тексту, 12 сторінок додатків (зображення гербів української шляхти). Кількість джерел, що подаються у списку використаної літератури, складає 165 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність, мету і завдання дослідження, з'ясовано теоретико-методологічну основу, наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи.

Задум **першого розділу «Гене́за геральдичної поезії»** полягає у розкритті історичних та літературних передумов постання жанру геральдичної поезії. Йдеться насамперед про зростаючий вплив шляхетського стану в тогочасному українському суспільстві (особливо важливою була роль князівського прошарку). Важливими для розвитку геральдичної поезії були також жанри емблеми та панегірика, з якими вона має багато спільних рис. Окремо досліджується вплив польського досвіду писання віршів на герби – стематів.

Підрозділ **1.1. «Історико-культурні чинники»** покликаний визначити позалітературні причини постання і популярності жанру геральдичної поезії, охарактеризувати його історичний розвиток. Підрозділ побудовано на основі історичних досліджень, зокрема з'ясовано причини збільшення шляхетського стану та показано його еволюцію.

Зважаючи на складну зовнішньополітичну ситуацію, в якій постало Велике князівство Литовське, у масових масштабах виникає явище, до того не знане на руських землях, – залучення якнайширших верств непривілейованого населення до військової служби. Під зобов'язання відбувати військову службу уряд роздавав землю. Такий механізм дозволяв Великому князівству забезпечити свої внутрішньо- і зовнішньополітичні інтереси. Саме різке збільшення чисельності низових прошарків воїнів-землевласників разом із політичними змінами призвело до докорінної модифікації суспільної ієрархії Великого князівства Литовського, адже закріплення землевласницького потенціалу означало підвищення соціального престижу. Упривілейований прошарок князів і воїнів-землевласників (бояр) значно збільшується й починає заявляти про свої права. Перший (1529) й особливо Другий Литовський Статут (1566) утвердили ідею станово-шляхетської держави, надавши шляхті фактичну незалежність від центральної влади і необмежені права на своїх землях. Формально всі стани шляхти в Україні, як і в Польщі, вважалися рівними, однак найповажнішим її прошарком були князі, благородні вже за своїм походженням.

Спочатку правове утвердження шляхетського стану відбувалося без фіксації зовнішньої емблематики, такої популярної на той час у країнах Європи. Попри привілеї, що дозволяли користуватися гербами польських гербових братств, русько-литовське боярство-шляхта спізнилося у цьому процесі, адже до другої половини XVI століття гербової традиції як такої в Україні не існувало. Шляхта продовжувала користуватися так званими «гербами власними», тобто індивідуальними печатковими знаками, що збереглися ще з часів Київської Русі. Деякі знаки згодом поступилися польським гербам або зазнали зовнішніх змін, наблизившись до них в оформленні.

Важливе значення для розвитку геральдичної поезії мало також ідеологічне протистояння між польською та українською шляхтою, що розпочалося після Люблінської унії 1569 року, адже національна еліта відчувала загрозу з боку культурно окресленішого сусіда. Українські князі всіляко намагаються дорівнятися до польського шляхетства, свідченням чого стала боротьба за давність родоводів, коли українські шляхтичі прагнули довести свої давні корені. Геральдична поезія була одним із засобів боротьби у цьому протистоянні. Польські хроністи ж, прагнучи об'єднати народи, поширювали ідею сарматизму, згідно з якою обидва народи ведуть початок від войовничих сарматів.

Пік розвитку української геральдичної поезії припав на кінець XVI – першу половину XVII століть, що дає підстави говорити про нього як про жанр насамперед «княжої» України. Метою геральдичних текстів було піднесення вітчизняних достойників шляхом поетичного обігрування елементів їхніх гербів. Це слугувало також засобом національного самоствердження української шляхти у Речі Посполитій.

Згодом із вимиранням і відходом до католицизму українських княжих родів провідником суспільних перетворень стає козацтво. Спочатку між козаками та шляхтою, зокрема князями, існувала узгодженість, яку зруйнувало повстання К. Косинського (1591–1593), що утворило прірву між цими суспільними прошарками. Провідниками козацтва стають представники дрібної шляхти. Так, приміром, Б. Хмельницький був сином зем'янина-ленника (спадкове землеволодіння за службу).

У другій половині XVII століття жанр геральдичної поезії поступово згасає, все частіше замінюючись вільнішим жанром панегірика. Спалах геральдичних мотивів відбувся ще за часів правління гетьмана І. Мазепи, коли письменство було надзвичайно інтелектуальним і вишуканим. Після розгрому гетьмана поезія стає більш

«земною», а жанр геральдичних віршів високого бароко відлунує хіба в одописанні на честь російських можновладців.

У підрозділі **1.2. «Емблематична та панегірична складова геральдичної поезії»** з'ясовується генеза і розвиток жанрів емблематичної та панегіричної поезії, суміжних із гербовими віршами. Аналізуються взаємозв'язки цих жанрів і геральдичної поезії, їх спільні та відмінні ознаки, роль емблеми й панегірика в українській бароковій літературі.

Емблема у бароко використовується як символічне зображення, супроводжуване віршовою сентенцією чи прозовим текстом, думки в якому мають бути висловлені максимально стисло, що було вимогою ще середньовічної літератури. Як символи були впроваджені астральні знаки, зображення звірів, рослин і тварин, людини, архітектурних споруд тощо.

В епоху бароко виробляється так званий емблематичний тип мислення, в якому об'єктивний світ сприймається як система прихованих ідей і символів, пізнання яких веде до духовного, до істини, до Бога. Уже перші відомі поетичні твори української літератури Г. Смотрицького й А. Римші, членів Острозького гуртка, мають емблематичний характер, зміст їх полягає у тлумаченні гербів, які самі по собі становлять алегорично-символічні графічні зображення. Емблема є своєрідним трампліном для сукупності можливих осмислень. Про цікавість до цього жанру українського мистецтва бароко свідчить наявність у бібліотеках багатьох учених і мислителів того часу емблематичних збірок, виданих у Європі, та їх перекладів. В Україні був також поширений оригінальний збірник емблем «Ифіка ієрополітика» (1712).

Однак наявність таких спільних ознак жанру емблеми та геральдичної поезії не свідчать про належність гербових віршів до емблематичної поезії. Польські дослідники аргументовано заперечують таку версію, адже перший геральдичний вірш у польській літературі з'явився за 10 років до появи першого відомого емблематичного збірника А. Альціата «Emblematum liber» (1531).

Змістовою складовою гербових віршів був панегіризм. Постання української геральдичної поезії також не можна пов'язувати з впливом жанру панегірика доби бароко, який зародився в Україні лише на межі XVI – XVII століть. Слід говорити радше про вплив звеличення раніших часів, адже жанр панегірика відомий ще з античності. Справжній же розквіт панегіричної літератури спостерігаємо в латинській поезії італійських гуманістів XV – XVI століть. Явище це було не випадковим, адже епоха гуманізму висунула на перший план роль індивідуального і дійшла до обожнювання видатних історичних осіб, а слідом за ними – і таких, які лише претендували на цей титул. Тому прославлення окремих персон та їхніх справ стало одним із найпрестижніших завдань віршопописання.

В українській літературі панегірики в чистому вигляді з'являються наприкінці XVI століття («Просфонима», 1591), хоча панегіричні елементи були наявні ще в киеворуській літературі. Розквіт панегіризму в добу бароко в Україні пов'язують із поширенням братського руху з 80-х років XVI століття, коли входить у моду запозичена з Польщі традиція складання прозових і віршових промов та панегіриків на пошану видатних людей. Приводом до розквіту панегіричних творів в Україні стала насамперед релігійна і національна конфронтація. На початку XVII століття з'являються цілі вітальні цикли у формі декламацій: «Візерунок цнот... Єлисею Плетенецькому» О. Митури (1618), «Імнологія» (1630), «Евхаристиріон, або Вдячність» (1632), «Евфонія» (1633).

Жанри геральдичної поезії та панегірика були тісно пов'язаними, останні, приміром, часто починалися віршем на герб адресата твору. З часом гербові вірші зустрічаються все рідше, натомість більшає кількість панегіриків. Геральдична поезія була витіснена вільнішим жанром панегірика, що не потребував обов'язкового опису елементів герба. Цьому сприяли й історичні причини, зокрема занепад князівської України і постання нової національної еліти – козацтва.

У підрозділі **1.3. «Польські стемати й українська геральдична поезія»** аналізується (як на стилістичному, так і на змістовому рівні) зв'язок української геральдичної поезії та аналогічного жанру стемата польської літератури. Підрозділ побудований значною мірою на польському матеріалі й дослідженнях полоністів, насамперед ґрунтовній праці Ф. Піларчика «Стемати в польських друках XVI століття».

Явище «гербоманії» в Україні було запозичене з Польщі. Шляхтичі виявляли величезне зацікавлення власними гербами й охоче замовляли їх поетичні описи. Саме сильною позицією шляхти в Речі Посполитій дослідники пояснюють велику затребуваність геральдичної поезії в цій державі.

На відміну від польської шляхти, всі прошарки якої вважалися рівними, в Україні існувала беззаперечна ієрархія шляхетських станів, найвищим із яких уважалися князі. Якщо польський шляхтич вже не потребував особистих

заслуг, якщо міг уживати старожитнього герба, то український має насамперед «заслужити» на герб і відповідно на вірш до нього своїми чеснотами й дінями. Слава про людину таким чином забезпечується не її знатним походженням, а особистими заслугами перед своїм народом.

У польських виданнях вірші на герби з'являються ще на початку XVI століття. Так, першою польською друкованою геральдичною поезією є текст А. Кжицького, що прославляє герб біскупа Я. Любранського 1513 року. В Україні гербові вірші виникли більш ніж на півстоліття пізніше, що було пов'язано насамперед із пізнішим формуванням національної шляхетської верстви. Факти засвідчують спадкоємність української геральдичної поезії від польської традиції, підтвердження чого можемо віднайти як у загальному ідеологічному спрямуванні текстів, так і в алюзіях на сюжетному рівні та символіці.

Поезія у польській літературі спершу писалася майже виключно латиною, що було чужим для української геральдичної практики. Латиномовна геральдична поезія становить значну частину польського літературного спадку. В Україні ж більшість віршів на герби написані книжною українською мовою з частими полонізмами. Це було пов'язано з тим, що мова у подібних творах ставала ще одним засобом національного самовиявлення.

Велику роль у польській бароковій літературі відігравали не стільки видатні письменники-геральдисти (Я. Кохановський, М. Рей, К. Яніцкі), скільки *pisarkowie* – друго- і третьорядні письменники, для яких, за висловом Ф. Піларчика, натхненням часто була панська кишеня. Загалом польська геральдична поезія проіснувала близько двох століть.

Як і в Україні, у Польщі літературне явище геральдичної поезії було пов'язане з друкованою книгою – стемати виконували роль не самостійного тексту, а прикнижного реквізиту. Головними осередками творення гербових віршів були центри освіти і друкування.

Ф. Піларчик кваліфікує геральдичні поезії насамперед як панегірики. Для польської літературної практики така характеристика є значною мірою виправданою, адже гербові вірші польських авторів досить вільні від зображення самого герба, у них багато чистої художньої поетичності, тож їх часто можна аналізувати цілком окремо від графічного зображення.

Вплив традиції польських стематів, попри наявні відмінності літературної практики, був визначальним для українських віршів на герби від часу виникнення й аж до середини XVII століття.

Отже, приводом постання жанру геральдичної поезії в Україні стало формування стану шляхти і посилення її ролі в суспільстві. Визначальним був вплив польської літератури, звідки українське письменство запозичило традицію писання віршів на герби, в яких поєдналися емблематична та панегірична складова.

У **другому розділі «Теоретичний дискурс геральдичної поезії»** розглядається питання співвідношення понять знака, символу й герба, а також детально розроблена проблема жанрової природи геральдичної поезії.

У підрозділі **2.1. «Знак, символ, герб»** мова йде про теоретичні визначення та аналіз візуальних складових геральдичної поезії – знака, символу й герба. Особлива увага звертається на відмінність символу від інших естетичних категорій.

Найголовнішою характеристикою *знака* як передавача інформації є його двостороння сутність. З одного боку, він є матеріальним (план вираження), з іншого – він є носієм нематеріального смислу (план змісту).

Символ, маючи переносне значення і будучи тропом, метафоризує, «охудожнює» характеристику героя, адже символ речі є оформленням її ідейно-образної побудови.

Важлива роль відводиться відмінностям між символом і метафорою. На відміну від метафори, символ може мати своє відносно постійне значення, бути вироблений у певній системі координат, у контексті якогось явища чи епохи. Символ є більш однозначним, метафора ж ширша, полісемантична й будується на асоціативному ряді. У гербових віршах окремі елементи вірша є символами (словесними чи графічними), разом же вони утворюють метафору, поетичний текст. Так в одне естетичне ціле поєднуються текст і зовнішня зорова форма, словесний та графічний елементи.

У геральдичній поезії маємо універсальні, сталі барокові символи, значення яких постійно відтворюване і відповідно може бути «розкодоване». У підрозділі подані також визначення символу в барокових поетиках, що приділяли йому значну увагу, адже він був твірним елементом літератури того часу.

Прототипи *гербів* беруть початок із глибини віків, коли люди на скелях та стінах печер робили різні символічні зображення сонця, води, вогню тощо. Власне герби виникли у першій половині XII століття й набули подальшого вдосконалення і поширення у Західній Європі в середні віки.

Українська геральдична традиція веде свій початок із часів Київської Русі. Українська знать користувалася власними гербами, які з часом під польським впливом почали замінюватися європейськими зразками. У Речі Посполитій упродовж XV – XVIII століть неодноразово виходили гербовники родових знаків польської аристократії, які містили і геральдику української шляхти.

Візуальні складові, що виконували художньо-творчу функцію в жанрі геральдичної поезії, відігравали важливу роль у добу бароко. На той час вже досить розробленим було вчення про символ, що мав визначальне – порівняно з іншими тропами – значення у барокових поетичних текстах. Саме поєднання вчення про символ та геральдики, що досягла під ту добу апогею свого розвитку, утворило особливу поетику гербових віршів.

У підрозділі **2.2. «Жанрова природа геральдичної поезії»** розкривається сутність геральдичної поезії як барокового жанру, зокрема аналізуються визначення й характеристики гербових віршів різних учених, починаючи з барокових поетик і до сьогодні, досліджується питання хронології виникнення та еволюції української геральдичної поезії.

Бурхливий розвиток жанру гербових віршів в Україні був зумовлений насамперед розквітом книговидавничої справи. Тексти геральдичного характеру вміщуються здебільшого на початку книги чи твору. Вірші на герби в українських першодруках відігравали подвійну роль. Як невід’ємна частина видання вони виконували композиційні функції з відповідним ідейним навантаженням – прославляти рід меценатів видання чи героя, якому присвячений твір, а також слугувати видавничому оформленню книги.

Геральдична поезія була суто бароковим жанром й увібрала в себе усі риси літератури цієї доби. У теорії шкільних поетик вірші на герби не набули усталеної класифікації. Лише подекуди натрапляємо на характеристики цього жанру. Поетики бароко не виділяють геральдичну поезію в окремий жанровий різновид, як панегірики й емблематичну поезію.

Попри досить широку увагу до гербових віршів учених пізніших часів, дослідники по-різному визначали генезу і жанр геральдичної поезії. Д. Чижевський виділяє «гербовну поезію як галузь світської емблематичної»². Висновки про емблематичність стематів у польському літературознавстві були підтверджені у дослідженнях Я. Пельца. Цілком суголосні думкам Д. Чижевського паралелі знаходимо і в Л. Ушкалова, який кваліфікував геральдичну поезію як емблематичні вірші.

Інша група вчених відносила гербову поезію до панегіричних віршів. Польський учений В. Делуга вважає вірші на герби «цілним типом панегіриків із текстами, оздобленими гравюрами, що використовували геральдичну символіку, де повторюваним мотивом був герб чи його елемент»³. Панегіриками називав гербові вірші й український дослідник початку ХХ століття П. Попов.

Погляд на геральдичну поезію як на окреме й повноправне явище літератури бароко усталився у новітній час (П. Білоус, Л. Сазонова). До геральдичних належать тексти, в яких не просто прославляються носії гербових знаків, а художньо тлумачаться і розшифровуються елементи гербів, їх універсальне символічне значення. У цьому полягає принципова відмінність геральдичної поезії від панегіриків чи простих дедикацій. Залежно від призначення геральдичні вірші можна поділити на такі види: особисті, родові, колективні, державні.

Особливу увагу приділено питанню хронології постання цього жанру. Так, першою українською геральдичною поезією вважається текст Г. Смотрицького на герб князів Острозьких, уміщений в Острозькій Біблії (1580–1581). Однак при уважному аналізі знаходимо гербові чотиривірші латиною авторства ще І. Туробінського Рутенця (1511–1575), хоч загалом геральдична поезія є суто бароковим жанром.

З середини XVII століття після занепаду шляхетської верстви в Україні геральдичні поезії зустрічаємо значно рідше. Увага до гербових знаків посилилася за гетьманування І. Мазепи, але тоді популярним стає не стільки геральдичний вірш у чистому вигляді, скільки геральдичний мотив, що розгортається вже не в чотиривірш чи коротку дедикацію меценату, а в самостійну композицію, що за розмірами дорівнює поемі («Муза роксоланська» (1688) І. Орновського, «Арктос гербових планет» (1691) С. Яворського й ін.). Такі тексти, попри часто задекларований у назві зв’язок із гербовим клейнодом, є вже чистими панегіриками.

² Чижевський Д. Українське літературне бароко / [видання підготував О. Мишанич] / Дмитро Чижевський. – К.: Обереги, 2003. – С. 223.

³ Deluga W. Kijowskie druki emblematyczne XVII i XVIII-wiecznych wydań polsko- i łacińskojęzycznych / Waldemar Deluga // Mediaevalia Ucrainica : ментальність та історія ідей. – Том II. – К., 1993. – С. 72.

Отже, синтетичність жанру геральдичної поезії зумовила труднощі його кваліфікації. Традиція гербових віршів пустила в Україні міцні корені, про що свідчить їх велике суспільне значення. Геральдичні поезії у більшій чи меншій мірі супроводжують чи не всі знакові постаті українського бароко, героїзуючи власників гербових знаків.

Аналізу генези барокової символіки, а також значення конкретних символів присвячено **третій розділ «Символіка геральдичної поезії»**.

Джерелом багатой символіки геральдичної поезії стала своєрідна поетика бароко. Письменник мав знаходити нові, несподівані, дотепні й вишукані висновки на супротивних засновках, що було для барокових митців ознакою проникливості розуму. Це пов'язано з бароковим баченням світу як поєднання непоєднуваного і боротьби протилежностей у людині.

Першотекстами для українського бароко стали Біблія й античність. Злиття міфологічних і християнських образів становить характерну рису барокової символіки, що особливо виявилось в текстах геральдичної поезії, оскільки коротка форма вимагала максимальної конденсації.

У роботі зроблено спробу класифікувати найпоширеніші геральдичні символи в кілька груп: антична символіка, християнська символіка, астральні символи, символи тварин, державна символіка, мілітарні символи.

Підрозділ **3.1. «Антична символіка»** подає характеристику найпопулярніших символів античної міфології. Українські письменники йдуть слідом за польськими, які захоплювалися класичними ремінісценціями до середини XVII століття. Використання цієї символіки загалом не мало в українській бароковій традиції значеннєвої відповідності з античною міфологією. Імена античних богів і богинь виконували функцію надання додаткової ваги і значущості героєві поезії – носію герба.

Проаналізовано первісні античні, а також конкретні у тексті значення символів музи, бога мудрості Аполлона, богині війни Беллони, богині щастя й випадку Фортуни, покровительки жінок, шлюбу та материнства Юнони (Юно), бога війни Марса й ін. Свого апогею антична символіка досягає у часи розвиненого бароко, зокрема в мазепинську добу, коли інтелектуалізм і витонченість поетичного тексту роблять його незрозумілим для пересічного читача. Таким чином, антична символіка геральдичної поезії слугувала засобом, з одного боку, інтелектуалізації поезії та вияву вченості автора, а з іншого, – стверджувала історичну вагу та роль носія герба. Багатими на античні символи були такі тексти: польськомовна епіграма М. Смотрицького на герб князів Острозьких, анонім «На старожитный клейнот их мило [стей] панов Сулятицких» середини XVII століття, вірш на гербовий клейнот панів Обідовських із «Гіппомена сарматського» (1698) П. Орлика та ін.

Аналізу образів релігійної тематики присвячено підрозділ **3.2. «Християнська символіка»**. Саме ці символи в геральдичних текстах були найпопулярнішими, що й не дивно з огляду на питому релігійність поезії цієї доби, адже символізм бароко у загальній формі стверджував, що кожне буття в світі є лише репрезентантом вищого буття, вічного й божественного.

Найуживанішим християнським символом був хрест, адже цей знак за герб взяв сам Христос у кривавій самопожертві. Він є своєрідним оберегом, захисником, свідченням того, що нічого цього роду не загрожує. У геральдичній поезії вказаний символ найчастіше означав втілення найбільших чеснот.

Досить популярним був також символ неба, небес, що має значення невидимого світу, святого місця Божої всеприсутності. Образ труб у геральдичній поезії асоціюється з трубами ерихонськими, які оповіщали, згідно зі Старим Завітом, про час війни і перемоги. Символ вінця у віршах уособлював усю сукупність цнот носія герба, вінок зазвичай уявно розміщувався над головою героя як знак визнання заслуг.

На гербах багатьох шляхтичів зображений п'ятикутник, що, очевидно, був суміжним із п'ятикутною зіркою, повернутою вгору; остання, як і згаданий п'ятикутник, означає світло, натхнення і духовну силу. Такий п'ятиріг під зіркою був зображений, приміром, на гербі панів Долматів, який складається з чотирьох елементів. Обігрується п'ятиріг, зокрема, у віршах Т. Земки, тут він виступає як своєрідний оберіг, що захищає носія герба від усіляких негараздів.

Чи не єдиним флористичним символом, який, однак, мав виразне християнське значення, була лілія, красу якої вихваляв сам Господь у Нагірній проповіді. Велична лілія символізує чистоту і спокій. У християнстві лілія – це символ Діви Марії. Пряме стебло лілії втілює її Божественний розум. Лілія є також часто символом святих, підкреслюючи їх непорочність, зокрема Антонія Падуанського, Франциска Ассизського, Домініка й ін. Три лілії були зображені, для прикладу, на гербі канцлера князівства Литовського Л. Сапіги.

Українська геральдична поезія багата на епіграми, присвячені безпосередньо Ісусові Христу та Діві Марії. Нерідко автори геральдичних текстів вдавалися до алюзій і порівнянь на біблійні теми. Зокрема, згадується про боротьбу старозавітних Давида й Голіафа, митрополит П. Могила порівнюється з Мойсеєм, а лицар зі списом на коні (герб князів Острозьких) – з образом Георгія-змієборця.

Навіть нехристиянські символи на гербах українських шляхтичів автори віршів на герби всіляко намагалися пов'язати з релігійною семантикою. Християнські образи обігрувалися у таких текстах, як аноніми «На старожитный герб их милостей панов Проскуров-Суцанских», «На старожитный клейнот их милостей панов Желиборских», вірш «На герб его милости пана Симеона Войны» Л. Мамонича тощо.

Образи небесних світил у геральдичній поезії детально розглядаються у підрозділі **3.3. «Астральні символи»**. Небесні світила були для поетів насамперед знаками слави. Також вони використовувалися як джерела світла, уособлення життєвої сили, пристрасті, хоробрості. Такі символи підкреслювали знання та інтелект шляхтича, тлумачилися як знаки високих чеснот фамілії.

Своє коріння астральна символіка веде з давніх вірувань наших пращурів, що обожнювали небесні світила, і з українського народного світогляду, де сонце асоціюється з Абсолютом, вічністю, правдою.

Образ світла, популярний у бароковій поезії та гравюрі XVII століття, мав значення світла розуму. Символ зодіаку вживався на означення небесних сил загалом як загальна назва сузір'я. Схожим було значення і поширеного в розвиненому бароко символу планети.

Головним же астральним образом геральдичної поезії є місяць, значення якого було дуже широке. Розповсюдженням цей символ був також в українському фольклорі. Так, старовинний народний культ місяця в епоху християнства природно увійшов у святкування Різдва.

Зірка на гербах шляхтичів – це насамперед віфлеємська зоря, що явилася волхвам і привела їх до місця народження Спасителя. Сонце – це джерело вищих цінностей, а також емблема величі та блиску. Сонячна інтенція українського бароко була обумовлена й тим, що світло нерідко ототожнювалося зі світлом фаворським, яке символізувало самого Христа, а сонце як «око всесвіту» – з Богом-Отцем.

Широке представлення астральних елементів на гербах українських шляхтичів свідчить про усвідомлення українцями тісного зв'язку з природою, зокрема, з небесними світилами, що знайшло свій вияв у геральдичних текстах барокової поезії. Астральні символи представлені у поезіях М. Смотрицького (польськокомовний вірш на герб князів Вишневецьких, що передує «Треносу», 1610), П. Орлика (вірш на герб гетьмана на початку «Алціда руського, тріумфальним лавром укоронованого, ясновельможного його милості пана Івана Мазепи», 1695) та ін.

У підрозділі **3.4. «Символи тварин»** проаналізовано тваринні образи геральдичної поезії. Популярність цієї групи символів також пов'язана з відгомонам давніх вірувань, що алегоризували рослинний і тваринний світ щодо людини. Прикметною рисою геральдичних віршів було досить нечасте використання флористичної символіки, загалом популярної в добу бароко. О. Сліпущко, виводячи походження звіриних символів від колишніх тотемів, наголошує на важливій ролі звіриного стилю, поширеного на теренах України у скіфському мистецтві; головною його характеристикою було зображення тварин або частин їхнього тіла.

Українська геральдична поезія багата на пташині образи. Птахи символізують повітряну стихію, сполучають світ земний та небесний. Так, орел у тексті означає королівську владу, силу, а також величне походження і є одним із найпоширеніших образів української символіки як традиційний знак мужності й оновлення. Про миролюбність й невойовничість роду свідчить у геральдичних текстах використання образу голуба – символу миру, любові та дружби.

Значного поширення в українському бароко набула символіка хижих звірів, семантика їх була досить схожою: вони мали засвідчувати силу і мужність носіїв герба. Символ лева в геральдичній поезії – один з найпопулярніших. Однак його значення часто не збігалося з християнським розумінням образу лева як уособлення Ісуса Христа, Христового царства. Він – носій сили, влади й благородності, адже є царем звірів. Вовк, утілюючи жорстокість, виступає у геральдичних текстах символом злого начала. Вовками називали гонителів раннього християнства, тож саме в образі вовка автори геральдичних віршів зображували найлютіших ворогів, з якими змагається «защний» лицар.

Популярним в українських гербових віршах був символ вола (або ж буйвола). Волів уважали благословенними Богом, адже коли народився Спаситель, то вони прикривали та обігривали його в яслах соломною. Віл зображується на іконах Різдва Христового. У християнстві віл втілює тягар Ісуса Христа. Таким чином, символ вола – це дух

терпіння, покірності та самопожертви. На гербах знатних українських родів цей символ втілює архетипну ідею прагнення людини до сили й перемоги в боротьбі. Зображення бика містилося, зокрема, в гербовому знакові П. Могили.

Символіка іншого образу – змії – була амбівалентною. Перше значення цілком відповідало християнській семантиці змія як спокусника, друге ж є похідним від першого: змії є казковим супротивником лицаря.

У тваринній символіці давнє язичницьке значення поєднувалося з християнським і трансформувалося у народній свідомості у сталі конотації, які широко використовувалися для створення панегіричного ефекту в геральдичних поезіях. Образи тварин аналізуються у віршах Л. Барановича (на царський герб на початку «Труб словес проповідних», 1674), Т. Земки (на герб роду Долматів), І. Туробінського Рутенця (поезії на герб міста Львова) тощо.

Значенню символів корони та скіпетра (жезла) у віршах на герби присвячено підрозділ **3.5. «Державна символіка»**. Ця група не була багатою на зразки, але з огляду на її важливість заслуговує окремого аналізу. Походження цих символічних знаків є архетипним, адже вони відомі людству з давніх-давен і просто не могли не обігруватися у геральдичній поезії, зважаючи на вагу і роль шляхти в українському суспільстві доби бароко.

Символіка корони використовувалася для унаочнення високого становища, обраності й влади шляхтича. Образ корони мав також додаткову конотацію у тогочасному суспільстві, адже «корона» з великої літери, як ми нерідко зустрічаємо у геральдичних текстах, – це Корона Польська, тобто держава Річ Посполита.

Скіпетр як символічний знак веде свій початок від пастуших жезлів, адже пастухи були алегоричним втіленням водночас і пастирів, і князів. Скіпетр є символом справедливого правління, високої посади. Він також означав божественну і царську владу, адже це атрибут богів та монархів.

Державна символіка на гербах шляхтичів була хоч і нечастим, проте дуже бажаним елементом, а поети-геральдисти не втрачали найменшої можливості обіграти ці елементи, пов'язуючи їх зі значенням високого становища та абсолютної влади героя не лише на землі, а й на небі. Образи корони і скіпетра були особливо промовистими та переконливими доказами непересічності носія герба. Державні символи обігруються в анонімі «На пресвѣтнѣй клеинот их милостей пп. Могилов», вірші Т. Земки «На пресвѣтлѣй клеинот пресвѣтлого дому их милостей господаров земли Молдовлахійской епикграмма» та ін.

Серед інших геральдичних символів досить популярною як в Європі, так і в Україні була мілітарна символіка, що розглядається у підрозділі **3.6. «Мілітарні символи»**, – меч (шабля), стріли, лук та ін. Її найважливішою семантикою була готовність шляхтича до захисту «збройною и оружною рукою» свого народу, мови, віри, вітчизни, адже й поштовхом до виникнення шляхти як класу була саме військова повинність. Тож українські поети часто наводять мілітарні елементи герба як доказ звитяги і неабияких подвигів шляхтича.

Так, меч символізував силу, захист, королівську гідність і лідерство; стріла в українській геральдичній практиці виступала насамперед важливим атрибутом воїна, доказом воїнської слави шляхтича, хоч у християнстві вона означає муки, страждання, цвяхи Христа. Суто військового значення у віршах на герби мали образи списа й щита – це були символи захисту й оборони. Художньо вишуканою щодо обігрування, зокрема, символу меча є поезія Я. Гаватовича на герб Р. Жолкевської з його «Трагедії» (1619).

Тож символіка геральдичної поезії була багатою, загалом відповідаючи принципам барокової поетики. Цьому сприяло як розмаїття елементів на гербах шляхтичів, так і прагнення до оригінальних алюзій і порівнянь поетів-геральдистів у їх намаганні догодити своїм покровителям.

Висновки дослідження узагальнюють результати вивчення жанру віршів на герби. Геральдична поезія епохи бароко є самобутнім явищем української літератури, про що свідчить глибокий аналіз виникнення і розвитку цього літературного феномену.

1. Приводом постання жанру гербових віршів в Україні стало формування стану шляхти, посилення її ролі в суспільстві, а також вплив польської літературної традиції. Все це зумовило запозичення з польської літератури практики писання віршів на герби шляхтичів.

Поставши наприкінці XVI століття (вірш Г. Смотрицького на герб князя К. Острозького, яким відкривається Острозька Біблія 1581 року), геральдична поезія формується як один із досить популярних жанрів української барокової літератури першої половини XVII століття. Гербові вірші мали мету прославити видатних політичних і культурно-освітніх діячів XVI – XVIII століть.

Своєрідний рубікон у періодизації розвитку цього жанру становить національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького. Геральдична поезія розвивалася й у другій половині XVII століття, особливо в

мазепинську добу, поступово зближуючись із жанром панегірика. З наступом же московського абсолютизму, з кінця 20-х років XVIII століття у виданнях остаточно зникають панегірики, присвяти гетьманам, а разом із ними й герби та вірші до них.

2. У геральдичній поезії маємо яскраво виражений аристократичний аспект. Йдеться про витворення ідеалу шляхетності, певного кодексу шляхтича. Факт наявності вірша на власний герб був формою визнання заслуг і чеснот лицаря, сам же герб слугував розпізнавальним знаком особи, формою соціального визнання і, відповідно, легалізацією шляхетського походження.

3. Жанр геральдичної поезії, що виконувала у видавничій справі функцію прикнижного реквізиту, має синтетичний характер: гербові вірші є емблематичними за формою і панегіричними за змістом. Формально геральдична композиція складається із заголовка, зорового зображення герба та віршового пояснення, в якому прославляються заслуги адресата. Таким чином, геральдична поезія як поетичний жанр українського бароко постала на стику двох інших популярних барокових видів поезії – емблеми й панегірика. Така генеза жанру зумовила труднощі кваліфікації геральдичних віршів, які у працях різних учених відносяться до емблематичної чи панегіричної поезії. Проте своєрідна поетика гербових віршів, унікальне поєднання в них словесного і графічного елементів дають всі підстави розглядати геральдичну поезію на смисловому і формальному рівнях як самостійний жанр барокової української літератури (П. Білоус, Л. Сазонова).

4. Важливим для постання і розвитку українських гербових віршів є аналогічний жанр стемата у польській літературі, звідки геральдичний вірш був запозичений у готовому вигляді наприкінці XVI століття, коли в Польщі він вже почав занепадати. Аналіз підтверджує подібність цих жанрів на різних рівнях. Прикметною особливістю польських стематів була їх латиномовність, тоді як українські вірші на герби писалися здебільшого книжною українською чи польською мовами.

5. Складним є питання про співвідношення художніх засобів у геральдичній поезії, зважаючи на їх складний симбіоз у цьому жанрі. Головним засобом створення панегіричного ефекту в гербових віршах стало обігрування елементів герба як універсальних символів із загальноприйнятим значенням, що перетворило саму поезію на «зриму метафору», в якій читач бачить графічне зображення описаних символів у гербі шляхтича чи його роду.

6. Активне використання різної за походженням символіки значно збагачувало змістове наповнення поезії. Серед найпоширеніших виділяємо такі групи символів:

- античні міфологічні символи (грецькі боги й герої), які мали за найважливішу функцію надання додаткової ваги і значущості героєві поезії – носію герба;
- християнські символи (хрест, образи Христа, Діви Марії та ін.), що становили основу образної системи геральдичної поезії;
- астральні символи (сонце, місяць, зорі), широке представлення яких на гербах українських шляхтичів свідчить про усвідомлення українцями тісного зв'язку з природою, зокрема, з небесними світилами;
- символи тварин (орел, віл, лев, вовк тощо), давнє язичницьке значення яких поєдналося з християнським і трансформувалося у народній свідомості у сталі конотації;
- державні символи (скіпетр, корона), які пов'язували зі значенням високого становища та абсолютної влади героя;
- мілітарні символи (меч, спис, щит), що використовувалися як доказ звитяги і неабияких подвигів шляхтича.

У гербових віршах як бароковому жанрі простежуються основні доміанти літератури цієї доби, такі як: синтетичність, алегоричність, метафоричність, символізм, концептизм, декоративність тощо. Тож геральдична поезія є цікавим і самобутнім жанром українського літературного бароко високого стилю, що виразив його найхарактерніші ознаки та поетику.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Миненко Ю. Барокова символіка геральдичної поезії / Юрій Миненко // Наукові записки. Серія «Філологічна»: [за ред. І. Д. Пасічника]. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2008. – Вип. 10. – С. 396–404 (0,4 др. арк.).

2. Миненко Ю. Емблематичний та панегіричний струмені української геральдичної поезії / Юрій Миненко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : [за ред. П. Ю. Сауха]. – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – Вип. 51. – С. 206–209 (0,4 др. арк.).

3. Миненко Ю. Польська генеза української геральдичної поезії / Юрій Миненко // Наукові записки. Серія «Філологічна»: [за ред. І. Д. Пасічника]. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. – Вип. 18. – С. 141–147 (0,3 др. арк.).

4. Миненко Ю. Християнська символіка української геральдичної поезії епохи бароко / Юрій Миненко // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство: [збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету]; [за ред. Я. О. Поліщука й ін.]. – Рівне: РДГУ, 2010. – Вип. XIX. – С. 25–35 (0,7 др. арк.).

АНОТАЦІЯ

Миненко Ю. В. Геральдична поезія в українському літературному бароко. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – Івано-Франківськ, 2011.

У дисертації детально розроблено жанр української геральдичної поезії, популярної у літературі бароко. З'ясовано генезу віршів на герби, постання яких було зумовлене зростанням ролі шляхетського стану в тогочасному суспільстві. Окрему увагу звернено на взаємозв'язки українських геральдичних віршів з аналогічним жанром стематів у польській літературі, звідки гербова поезія була запозичена українським письменством.

Геральдична поезія розглядається як синтетичний графіко-літературний жанр, що постав на стику двох інших популярних барокових жанрів – панегірика й емблеми. Геральдичні вірші є емблематичними за формою та панегіричними за змістом. Головним художнім засобом вираження заслуг і достоїнств шляхтича стало використання багатой символіки. У роботі виділено найуживаніші геральдичні символи й систематизовано їх у тематичні групи. Значну увагу приділено значенню цих символічних знаків та їх функціонуванню у тексті.

Ключові слова: геральдична поезія, емблема, панегірик, синтетичний жанр, стемат, герб, символ, барокова символіка.

АННОТАЦИЯ

Миненко Ю. В. Геральдическая поэзия в украинском литературном барокко. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаныка». – Ивано-Франковск, 2011.

Цель исследования заключается в целостном изучении феномена геральдической поэзии в контексте украинской литературы барокко.

Научную ценность работы составляет смысл исследуемых текстов, ведь в геральдической поэзии имеем аристократический аспект. Речь идет о творении некоего идеала, определенного кодекса шляхтича. Факт наличия стихотворения на собственный герб был формой признания заслуг и добродетелей рыцаря. Герб также служил опознавательным знаком лица, формой социального признания и, соответственно, легализацией благородного происхождения. Геральдическая поэзия удовлетворяла своеобразный общественный запрос «на национальных героев», что не в последнюю очередь и обусловило ее популярность. Это была форма влияния на гражданское сознание, которое нуждалось в отечественном пантеоне защитников и героев.

В диссертации детально изучен жанр украинской геральдической поэзии, популярной в литературе барокко. Выяснен генезис стихотворений на гербы, возникновение которых было обусловлено увеличением роли благородного сословия в обществе того времени. Особенно важна взаимосвязь украинских геральдических стихотворений с аналогичным жанром стемматов в польской литературе, откуда гербовые стихотворения были заимствованы украинскими писателями.

Геральдическая поэзия рассматривается как синтетический графико-литературный жанр, который возник на стыке двух других популярных барочных жанров – панегірика и эмблемы. Геральдическая поэзия является емблематической по форме и панегірической по содержанию. Главным художественным средством выражения добродетели и достоинств шляхтича стало использование богатой символики.

В барокко мы имеем дело с постоянными, универсальными символами, потому становится возможным кодифицировать их неизменные значения. Были выделены и систематизированы в тематические группы наиболее употребляемые геральдические знаки (антические, христианские, астральные символы, символы животных, государственные символы, военные символы).

Поскольку античность и Библия были двумя главными источниками барочной символики, именно эти группы символов являются наиболее популярными. Христианские (крест, небо, венец, лилия) и антические (Зевс, Аполлон, Марс, Юнона, Фортуна) символы являются основой барочной символики украинской геральдической поэзии. Происхождение астральных (луна, солнце, звезда) и животных (орел, голуб, волк, лев, змея) символов в геральдической поэзии связано скорее всего с отзвуком языческих верований украинского народа в силу и знаки природы. Появление государственных (корона, скипетр) и военных (меч, копье, щит) символов было обусловлено особенностями эпохи барокко. Государственные символы – это прежде всего власть и справедливость, тогда как военные – сила и победа. Значительное внимание уделено значению конкретных символических знаков и их функционированию в тексте.

Ключевые слова: геральдическая поэзия, эмблема, панегирик, синтетический жанр, стеммат, герб, символ, барочная символика.

ANNOTATION

Mynenko Y. V. Heraldic poetry in Ukrainian literary baroque. – Manuscript.

The dissertation for the scholar degree of Candidate of Philology in speciality 10.01.01 – Ukrainian literature. – SHEE «Prycarpathian National University named after Vasyl Stefanyk». – Ivano-Frankivsk, 2011.

The genre of the Ukrainian heraldic poetry which was popular in literature of baroque's epoch in detail studied in dissertation. Genesis of poems on the coat of arms the origin of which was predefined growth of role of the noble estate in the society of that time is found out. Special attention appeal on intercommunications of the Ukrainian heraldic poems with the analogical stemmat genre in Polish literature, from Polish literature genre of the coat of arms poems were adopted by the Ukrainian literature. The heraldic poetry is examined as synthetic graphic and literary genre which appeared as combination of two other popular baroque genres, they are panegyric and emblem. A heraldic poetry is an emblem by a form and eulogistic by a maintenance. The main artistic mean of expression of nobleman's merits and dignities was the rich symbolism. The most popular heraldic symbols selected and systematized in the thematic groups in the work. The significance of these symbolic signs and its functioning in the text has considerable attention.

Key words: heraldic poetry, emblem, panegyric, synthetic genre, stemma, coat of arms, symbol, baroque symbolism.